

POUK NA DALJAVO

Pogled ravnateljev

Vrtci in šole s slovenskim učnim jezikom oziroma
dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji
(šolski leti 2019/20 in 2020/21)

Norina Bogatec

Trst, januar 2021

Uvod

V sodelovanju z Deželno komisijo za slovenske šole je Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v zvezi z izobraževanjem na daljavo analiziral pogled ravnateljev šol s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji.

Namen je bil zbrati nekatere podatke o pouku na daljavo na posameznih ravnateljstvih ter ugotoviti glavne prednosti in težave digitalne šole.

Metodologija

Ravnatelji so spletni vprašalnik z zaprtimi in odprtimi vprašanji izpolnili novembra in decembra 2020. Pri oblikovanju vprašanj je sodelovala Maja Melinc Mlekuž. Na vprašanja je odgovorilo 11 ravnateljev od skupno 14 povabljenih. Zaradi nizkega števila intervjuvanih smo odgovore analizirali opisno, saj je statistična analiza v tem primeru neprimerna.

Kljub nizkemu številu enot smo se za vprašalnik odločili, ker je najhitrejši način za zbiranje osnovnih podatkov in informacij, pridobljeni rezultati pa so lahko dragocena podlaga za nadaljnje raziskovalno preverjanje.

Opozorilo

Moška slovnična oblika je uporabljena kot nevtralna za oba spola.

Uvedba pouka na daljavo

V šolskem letu 2019/20 je pouk na daljavo potekal na vseh stopnjah šolanja in ga je izvajal skoraj ves pedagoški kader zaobjetih šol. Vzdržala sta se le en profesor drugostopenjske srednje šole in še kak vzgojitelj na eni večstopenjski šoli.

V šolskem letu 2020/21 izvajajo pouk na daljavo vsi profesorji drugostopenjskih srednjih šol. Učenci prvostopenjskih srednjih šol lahko sledijo pouku na daljavo (npr. zaradi karantene), ki ga izvajajo vsi profesorji oziroma na dveh šolah več kot polovica profesorjev.

Razlogi neuvajanja pouka na daljavo so različni. Najpogostejši razlog je pomanjkanje kompetenc za rabo tehnoloških pripomočkov in digitalnih orodij. Negativno so vplivale tudi težave z internetno povezavo in v nekaterih primerih odklonilen odnos pedagoškega kadra do oblik poučevanja, ki v delovni pogodbi niso navedene.

Razpoložljivost tehnoloških pripomočkov je za izvajanje pouka na daljavo osnovni pogoj. Vsa ravnateljstva so pedagoškemu kadru in družinam zagotovila tehnološko opremo. V ta namen je večina ravnateljstev uporabila tudi namenske dotacije ministrstva, dve ravnateljstvi pa sta koristili še prispevek Zadružne kraške banke, ki je v sklopu projekta Digitalna šola finančno podprla nakup tehnoloških pripomočkov.

Drugi osnovni pogoj za uvedbo pouka na daljavo je obvladanje digitalnih orodij. Težave zaradi nezadostnih digitalnih kompetenc je na večini ravnateljstev imelo manj kot polovica pedagoškega kadra. Nekaj več primerov pomanjkljivega obvladovanja digitalnih orodij (približno polovica kadrov) je bilo med vzgojitelji enega ravnateljstva in profesorji ene drugostopenjske srednje šole. Na eni večstopenjski oziroma drugostopenjski srednji šoli težav z rabo digitalnih orodij ni imel nihče.

Izvajanje pouka na daljavo

Iz dosedanjih raziskav izhaja podatek, da so lahko razlike v pedagoškem kadru glede poučevanja v digitalnem okolju zelo izrazite na posameznih ravnateljstvih (Censis, 2020). Preverjanje na naših šolah daje rezultate, predstavljene v nadaljevanju.

Minimalne razlike v znanju uporabe tehnoloških pripomočkov in digitalnih orodij ter oblikovanju učnega gradiva, primerne za pouk na daljavo, kaže pedagoški kader le na eni drugostopenjski srednji šoli, medtem ko so te razlike v pedagoškem kadru na treh večstopenjskih in eni drugostopenjski srednji šoli zelo izrazite. Na preostalih sedmih ravnateljstvih se pedagoški kader v vodenju digitalnega pouka zmerno razlikuje oziroma se v sklopu posameznega ravnateljstva na nekaterih šolah bolj razlikuje, na nekaterih manj. Med temi izstopata dve ravnateljstvi, na katerih so razlike glede oblikovanja primerne učnega gradiva izrazitejše.

Za večino (9 od 11) ravnateljstev je digitalna platforma G Suite for Education najučinkovitejša pri izvajanju pouka na daljavo. Platformo Edmodo navajajo tri ravnateljstva, Google classroom pa eno ravnateljstvo.

Težave z izvajanjem pouka na daljavo zaradi pomanjkanja in neustreznosti tehnološke opreme v družinah, slabe internetne povezave in neodzivnosti otrok in učencev ima na eni večstopenjski šoli ves pedagoški kader. Na preostalih večstopenjskih ravnateljstvih se s temi težavami ubada manj kot polovica oziroma le v enem primeru približno polovica pedagoškega kadra, medtem ko na eni večstopenjski šoli teh težav (skoraj) ni.

Na ravnateljstvih drugostopenjskih srednjih šol se težave z vključevanjem in odzivnostjo dijakov pojavljajo večinoma pri manj kot polovici profesorjev, le na enem se s težavami z internetno povezavo srečuje približno vsak drug profesor.

Pedagoški kader večstopenjskih šol večinoma sodeluje in se usklajuje v večji meri kot med poukom v šoli. Na dveh ravnateljstvih ni prišlo do sprememb oziroma so večje sodelovanje kazali le profesorji srednje šole. Na dveh drugostopenjskih šolah so med poukom na daljavo intenzivneje sodelovali in se dogovarjali kot med poukom v šoli, medtem ko se je timsko delo na preostalih treh ravnateljstvih nadaljevalo brez opaznih sprememb.

Pogled ravnateljev na pouk na daljavo

Ravnateljem smo navedli nekaj trditev o izobraževanju na daljavo in jih prosili, naj za vsako izrazijo stopnjo strinjanja.

Samo en ravnatelj drugostopenjskih srednjih šol soglaša s trditvijo, da se je s poukom na daljavo večina pedagoškega kadra omejila na avtomatično prenašanje ustaljenih učnih praks v digitalno okolje. Večina ravnateljev večstopenjskih in en ravnatelj drugostopenjskih šol se s trditvijo strinja le deloma, medtem ko ji nasprotujeta dva ravnatelja večstopenjskih in večina ravnateljev drugostopenjskih šol.

Da je odnos med šolo in starši s poukom na daljavo postal bolj konstruktiven, večina ravnateljev večstopenjskih šol potrjuje le delno. Bolj izostreni sta mnenji preostalih dveh ravnateljev, ki izražata nasprotni si stališči. Enako se dogaja pri ravnateljih drugostopenjskih srednjih šol: pozitivne spremembe v odnosu med šolo in starši opazajo trije ravnatelji, preostala dva pa teh sprememb ne zaznavata.

Medtem ko se vsi ravnatelji drugostopenjskih srednjih šol strinjajo s trditvijo, da pri nekaterih vzgojno-izobraževalnih dejavnostih pouk na daljavo lahko postane ena izmed rednih oblik poučevanja, so mnenja ravnateljev večstopenjskih šol različna in enakomerno razporejena glede na stopnjo strinjanja.

S trditvijo, da izvajanje pouka na daljavo vodi k eksperimentiranju, soglaša večina ravnateljev večstopenjskih šol, eden ima kakšen pomislek, eden pa se s trditvijo ne strinja. Vsi ravnatelji drugostopenjskih srednjih šol podpirajo to trditev le delno, razen enega, ki je do eksperimentalnih oblik pouka na daljavo pozitivneje naravnan.

Približno polovica ravnateljev obeh stopenj se strinja, da je pri pouku na daljavo težko preveriti, ali so učenci oziroma dijaki pridobili zadostno znanje. Preostalih ta trditev ne prepriča povsem, en ravnatelj pa s trditvijo sploh ne soglaša.

Da je večina pedagoškega kadra pouk na daljavo sprejela kot ustvarjalen izziv, potrjuje dobršen del ravnateljev večstopenjskih šol, razen dveh, od katerih se eden s tem le delno strinja, drugi pa sploh ne. Na ravni drugostopenjskih srednjih šol pa so mnenja ravnateljev bolj raznolika.

Posebne/dodatne dejavnosti ...

... za učence in dijake, ki izhajajo iz neslovensko govorečih družin oziroma slabo obvladajo slovenski jezik

Med poukom na daljavo so vse večstopenjske šole namenile učencem, ki imajo težave z rabo slovenskega jezika, posebne dejavnosti. Večinoma gre za individualni in/ali skupinski podporni pouk. V nekaterih primerih je pedagoški kader uporabljal posnetke za pravilno izgovorjavo, bral leposlovna besedila za otroke in bil na razpolago za dodatno obrazložitev snovi.

Profesorji drugostopenjskih srednjih šol so za dijake s slabim znanjem slovenščine organizirali večinoma ojačani/podporni pouk. Nekateri so izvedli strukturirane delavnice v popoldanskem času, spodbujali delo v dvojicah med rednim poukom ter priredili bralni krožek na daljavo in intenzivni/dodatni tečaj slovenskega jezika.

... za učence oziroma dijake s specifičnimi učnimi težavami

Štiri ravnateljstva (dve za vsako stopnjo) učencem oziroma dijakom s specifičnimi učnimi težavami posebnih dejavnosti niso namenila.

Preostale šole so organizirale dodatni pouk, pošiljale individualne naloge in pripravile specifično učno gradivo, nekatere so priredile delavnice o metodah učenja in opremile računalnike teh dijakov s posebnimi programi.

Pozitivni vidiki pouka na daljavo

Ravnatelje smo prosili, naj navedejo tri vidike pouka na daljavo, ki so po njihovem mnenju pozitivno učinkovali na vzgojno-izobraževalno delo šole.

Ravnatelji večstopenjskih šol uvrščajo med pozitivne vidike predvsem razvijanje tehnoloških in digitalnih kompetenc pri pedagoškem kadru in učencih ter iskanje in uvajanje novih oblik poučevanja, primernih za digitalno učno okolje. Za nekatere ravnatelje je šolanje v digitalnem okolju pripomoglo tudi k oblikovanju ustreznih kriterijev ocenjevanja in vzajemni komunikaciji pedagoškega kadra.

Na ravni drugostopenjskih srednjih šol ravnatelji cenijo posodabljanje in rabo tehnoloških pripomočkov ter digitalizacijo učnih procesov. Nekatere nove učne metode in oblike komunikacije med profesorji in dijaki so se izkazale za funkcionalne tudi med poukom v šoli. Na nekaterih šolah se je izboljšalo sodelovanje med profesorji ter med šolo in družinami, individualne oblike učenja so pogostejše in spodbujanje dijakov k samostojnosti učinkovitejše.

Negativni vidiki pouka na daljavo

Med vidike, ki so ravnateljem ustvarjali največ težav pri koordiniranju vzgojno-izobraževalnega dela šole, uvrščajo ravnatelji večstopenjskih šol predvsem fazo uvajanja in začetno organizacijo pouka v digitalnem okolju: sitnosti in preglavice so jim ustvarjali zlasti uporaba nove platforme, pomanjkanje jasnih ministrskih navodil, odpor in nesodelovanje nekaterih pedagoških kadrov, slaba komunikacija z družinami in oblikovanje novih oblik preverjanja.

O težavah z začetno organizacijo pouka na daljavo opozarjajo tudi ravnatelji drugostopenjskih srednjih šol: nabava tehnoloških pripomočkov, vzpostavljanje učinkovitih oblik komunikacije med različnimi šolskimi komponentami in ohranjanje dobrih odnosov med njimi, prilagajanje postopkov preverjanja, ocenjevanja in drugih formalnosti, neodzivnost nekaterih profesorjev in sestava urnika so občutno otežili koordinacijsko delo ravnateljev.

Potrebe ravnateljev

Ravnatelje smo vprašali, kaj bi potrebovali, da bi lahko bili kar se da uspešni pri koordiniranju vzgojno-izobraževalnega dela v izrednih razmerah.

Ravnatelji večstopenjskih šol občutijo v prvi vrsti pomanjkanje usposobljenega tehničnega osebja (tem stopnjam šolanja namreč ni dodeljeno), opozarjajo pa tudi na potrebo po jasnih navodilih in sprotnem obveščanju s strani ministrstva.

Potrebe ravnateljev drugostopenjskih srednjih šol so bolj raznolike: pogrešajo specifično pedagoško-didaktično pripravo profesorjev, učinkovit sistem sporočanja med šolo in starši, digitalne kompetence upravnega osebja, bolj definiran pravni okvir pravic in dolžnosti pedagoškega kadra ter pravočasnost ministrskih smernic.

Pripombe in namigi ravnateljev

Trije ravnatelji so izpolnjevanje vprašalnika zaključili s pripisom, v katerem so opozorili na potrebo po uspešnejših oblikah sodelovanja in pomoči družinam v čustveni in/ali socialni stiski, uvajanju digitalne didaktike kot dopolnilu k rednemu pouku v šoli (npr. za fleksibilnejšo ureditev urnika) in po kvalitativni analizi o upravljanju slovenske šole in pogledih na njeno delovanje s strani pedagoškega kadra, dijakov in staršev.

Nekaj zaključnih ugotovitev

- Na šolah s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji je pouk na daljavo stekel skoraj v celoti. Redki pedagoški kadri, ki ga niso uvedli, so se tako odločili, ker niso imeli zadostnih kompetenc za rabo tehnoloških pripomočkov in digitalnih orodij oziroma so imeli težave z internetno povezavo ali pa se z izvajanjem pouka, ki v delovni pogodbi ni naveden, niso strinjali. Podobni podatki izhajajo iz anketne raziskave italijanskega združenja A.N.DI.S. – *Associazione nazionale dirigenti scolastici (Državno združenje ravnateljev)*, ki je potekala marca 2020 in v kateri je sodelovalo 775 šolskih ravnateljev. Nesodelovanje pedagoškega kadra pri izvajanju pouka na daljavo je skoraj tri četrtine (74 %) anketiranih ravnateljev utemeljilo s pomanjkanjem digitalnih kompetenc, 42 % z nasprotovanjem izvajanju nepogodbenih oblik izobraževanja in 14 % s pomanjkanjem internetne povezave. Na državni ravni je bilo ravnateljstev s pedagoškim kadrom, ki pouka na daljavo ni uvedlo, nekaj več kot polovica (56 %) in med njimi jih je bilo velika večina (40 %) z manj kot s 5-odstotnim deležem »nesodelujočih« (A.N.DI.S., 2020).
- Težave zaradi nezadostnih digitalnih kompetenc so se pojavile na skoraj vseh slovenskih šolah. V nekaterih primerih je sitnosti in preglavice ustvarjala povezava z učenci in dijaki, ki se glede na razpoložljivost in ustreznost tehnološke opreme lahko precej razlikujejo. O težavah z digitalizacijo priča tudi raziskava italijanskega družbeno-gospodarskega raziskovalnega inštituta CENSIS iz aprila 2020, pri kateri je sodelovalo 2.812 šolskih ravnateljev. Podatki kažejo, da je bilo izvajanje pouka na daljavo težavno zaradi razlik v oblikovanju in obvladovanju digitalnega okolja na dobrih štirih petinah (82 %) ravnateljstev. To pomeni, da se je moral pred začetkom pouka na daljavo dovršen del šol in družin najprej ustrezno tehnološko opremiti, glede na to, da je *Državni načrt digitalne šole* iz leta 2015 ostal marsikje na papirju, kot dokazuje raziskava, ki jo je izvedel CENSIS leta 2016. Takrat je približno tri četrtine od skupno 1.221 anketiranih ravnateljev vseh stopenj šol izjavilo, da je glavni problem izvajanja *Načrta* nezadostno in/ali neustrezno izobraževanje pedagoških kadrov (CENSIS, 2020). Zato ne čudi podatek, da večina ravnateljev slovenskih šol ocenjuje fazo uvajanja v pouk na daljavo kot najzahtevnejšo in uvršča med pozitivne vidike digitalne šole v prvi vrsti nabavo oziroma posodabljanje tehnološke opreme ter razvijanje digitalnih kompetenc in učnih praks.

- Odgovori intervjuvanih ravnateljev se razlikujejo glede na stopnjo šolanja. Na večstopenjskih šolah, ki vključujejo otroke večinoma od tretjega do štirinajstega leta starosti, predstavlja pouk na daljavo večji ustvarjalni izziv in možnost eksperimentiranja, so pa razlike v pedagoškem kadru glede uvajanja novih digitalnih učnih praks izrazitejše. V sklopu posameznega večstopenjskega ravnateljstva se šole v večji meri razlikujejo tudi glede na odnos s starši, ki je zaradi razmer med poukom na daljavo zlasti na nižjih stopnjah šolanja postal tesnejši, bolj konstruktiven, a ne povsod. Vsi ravnatelji drugostopenjskih srednjih šol so prepričani, da kakšna dejavnost na daljavo lahko postane ena izmed rednih oblik poučevanja – med prednosti digitalne šole so na primer navedli možnost individualnih oblik učenja tudi med poukom v razredu –, preverjanje znanja pa se jim zdi težje izvedljivo, vsaj pri nekaterih predmetih. Med ravnatelji obeh stopenj je potreba po pravočasnih in sprotnih ministrskih navodilih in smernicah dokaj občutena, namestitev usposobljenega tehnika pa bi bila večstopenjskim šolam v veliko pomoč.
- Posebne in dodatne dejavnosti na daljavo za učence in dijake s specifičnimi učnimi težavami izvajajo na šolah le nekaterih slovenskih ravnateljstev, medtem ko na vseh potekajo dejavnosti za izpopolnjevanje in utrjevanje slovenskega jezika. Da teh dejavnosti, ki se izvajajo v različnih oblikah in obsegih, na nižjih stopnjah šolanja morda ni dovolj oziroma da so tudi v tem pogledu razlike med šolami in znotraj posamezne šole izrazite, kažejo izsledki ankete o pouku na daljavo med starši. Marsikatera, zlasti neslovensko govoreča družina je opozorila na težave svojih otrok, ker jim starši niso bili v stanju pomagati, pošolski pouk v dijaških in mladinskih domovih je bil ukinjen in priložnosti za rabo slovenskega jezika so tako bile omejene ali jih sploh ni bilo. Izkušnje družin kažejo na poglobljanje neenakosti med učenci, ki se različno vključujejo v vzgojno-izobraževalne dejavnosti na daljavo. Na to neenakost učinkuje tudi znanje slovenskega jezika, ki je z razpoložljivostjo in ustreznostjo tehnološke opreme osnovni pogoj, da se učenec čim bolje znajde in vživi v digitalnem šolskem okolju.
- S poukom na daljavo so nekateri ključni »vozli« državne šole v Italiji postali še očitnejši, kar je lahko prednost, če se da te »vozle« postopoma zrahljati in razvezati. V sklopu italijanskega šolskega sistema je šola s slovenskim učnim jezikom oziroma dvojezičnim slovensko-italijanskim poukom v Italiji zaradi svoje prirojene »manjšinskosti« bolj izpostavljena nepredvidenim družbenim pojavom in močnim zunanjim pritiskom, kot je trenutna epidemija koronavirusa.

- Pogled ravnateljev dopolnjuje analizo o izvajanju pouka na daljavo v (tudi) slovenskem učnem jeziku v Italiji, pri kateri so sodelovali pedagoški kader, starši in dijaki. Celotno raziskovalno gradivo lahko prispeva k boljšemu spoznavanju šolanja v slovenskem jeziku v Italiji in k proučevanju njegovih razvojnih možnosti v luči uveljavljanja digitalne šole. Raznolikost izkušenj, kompetenc, potreb, problemov in izzivov pa je treba globlje spoznati in opredeliti tudi s pomočjo drugih raziskovalnih metod in postopkov, kot so kvalitativni intervjuji, fokusne skupine, akcijske raziskave ipd. Nekaj se v tej smeri že dela, saj nagle družbene, kulturne in gospodarske spremembe močno pritiskajo na šolo in vplivajo na njeno delo. Šola se tem spremembam prilagaja, sicer ne povsod enako in tudi ne povsod enako hitro. Dejstvo pa je, da je od nje odvisno, kakšen kadrovski potencial bo tem spremembam lahko kos.

Bibliografija

A.N.DI.S. (2020), *Emergenza COVID-19. Sondaggio per dirigenti scolastici*,

www.andis.it/news/Sondaggi7867/Docs/RapportoquestionarioDSMarzo20201.pdf

CENSIS (2020), *Italia sotto sforzo. Diario della transizione 2020. 1. La scuola e i suoi esclusi*,

www.censis.it/sites/default/files/downloads/Diario%20della%20Transizione.pdf